

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни**

**«АКОМПАНеМЕНТ
ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ»**

**для студентів спеціальності
Середня освіта (Музичне мистецтво)**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

КАФЕДРА МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

«АКОМПАНеМЕНТ ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ»

для студентів спеціальності
Середня освіта (Музичне мистецтво)

Чернігів
2018

УДК 378.147.091.33 – 027.22 : 78 (072)

ББКЩ 31р30

М54

Рецензенти: ДЕМІДЕНКО Маргарита Володимирівна,
викладач-методист, завідувач естрадним відділом
Чернігівського музичного коледжу ім. Л. М. Ревуцького;
МІНЕНОК Антоніна Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової та дошкільної освіти

Укладачі: ДОРОШЕНКО Тетяна Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін;
ГРИЦУН Юлія Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін

**М54 Методичні рекомендації до практичних занять та
самостійної роботи з дисципліни «Акомпанемент та
імпровізація» для студентів спеціальності Середня освіта
(Музичне мистецтво) / Укл. : Дорошенко Т. В., Грицун Ю. М.
Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2018.44 с.**

У виданні висвітлено тематичний план, структуру, методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація», представлено тематику, методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи студентів.

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності Середня освіта (Музичне мистецтво) з метою поглиблення знань та набуття навичок гармонізації мелодії, що дозволить оволодіти основами академічної та джазової імпровізації в різних жанрах, набуті виконавської свободи, застосовувати в освітньому процесі творчі новаторські ідеї.

ББК Щ 31р30

УДК 378.147.091.33 – 027.22 : 78 (072)

Рекомендовано до друку рішенням
вченої ради факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 1 від 19.09.2018 р.)

© Дорошенко Т. В., Грицун Ю. М., 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКОМПАНеМЕНТ ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ».....	8
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація».....	8
1.2. Структура навчальної дисципліни.....	10
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація».....	11
2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ ПІДГОТОВКИ	13
2.1. Вступне заняття. Імпровізація в мистецтві.....	13
2.1.1. План заняття.	
2.1.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.	
2.1.3. Питання для самоконтролю.	
2.1.4. Практичні завдання.	
2.1.5. Рекомендована література.	
2.1.6. Завдання для самостійної роботи.	
2.2. Особливості мелодії в імпровізації. Виконавські види імпровізації.....	15
2.2.1. План заняття.	
2.2.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.	
2.2.3. Питання для самоконтролю.	
2.2.4. Практичні завдання.	
2.2.5. Рекомендована література.	
2.2.6. Завдання для самостійної роботи.	
2.3. Імпровізація на акордову послідовність. Фактура.....	17

- 2.3.1. План заняття.
 - 2.3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.
 - 2.3.3. Питання для самоконтролю.
 - 2.3.4. Практичні завдання.
 - 2.3.5. Рекомендована література.
 - 2.3.6. Завдання для самостійної роботи.
- 2.4. Імпровізація на септакордову послідовність. Нонакорди.....21**
- 2.4.1. План заняття.
 - 2.4.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.
 - 2.4.3. Питання для самоконтролю.
 - 2.4.4. Практичні завдання.
 - 2.4.5. Рекомендована література.
 - 2.4.6. Завдання для самостійної роботи.
- 2.5. Жанрова імпровізація.....23**
- 2.5.1. План заняття.
 - 2.5.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.
 - 2.5.3. Питання для самоконтролю.
 - 2.5.4. Практичні завдання.
 - 2.5.5. Рекомендована література.
 - 2.5.6. Завдання для самостійної роботи.
- 2.6. Музичні форми та принципи їх розвитку.
Імпровізація у музичних формах.....24**
- 2.6.1. План заняття.
 - 2.6.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.
 - 2.6.3. Питання для самоконтролю.
 - 2.6.4. Практичні завдання.
 - 2.6.5. Рекомендована література.
 - 2.6.6. Завдання для самостійної роботи.
- 2.7. Виникнення та розвиток джазу.....27**
- 2.7.1. План заняття.
 - 2.7.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.
 - 2.7.3. Питання для самоконтролю.
 - 2.7.4. Практичні завдання.
 - 2.7.5. Рекомендована література.
 - 2.7.6. Завдання для самостійної роботи.
- 2.8. Гармонія в джазовій імпровізації.....28**

2.8.1. План заняття.	
2.8.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.	
2.8.3. Питання для самоконтролю.	
2.8.4. Практичні завдання.	
2.8.5. Рекомендована література.	
2.8.6. Завдання для самостійної роботи.	
2.9. Роль ритму у джазі. Рухливий бас.....	31
2.9.1. План заняття.	
2.9.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.	
2.9.3. Питання для самоконтролю.	
2.9.4. Практичні завдання.	
2.9.5. Рекомендована література.	
2.9.6. Завдання для самостійної роботи.	
2.10. Колективна джазова імпровізація.....	33
2.10.1. План заняття.	
2.10.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми.	
2.10.3. Питання для самоконтролю.	
2.10.4. Практичні завдання.	
2.10.5. Рекомендована література.	
2.10.6. Завдання для самостійної роботи.	
3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	35
4. ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ	37
5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	38
6. ДОДАТОК А (ПЕРЕЛІК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ МУЗИЧНОГО АНАЛІЗУ).....	42
7. ДОДАТОК Б (ПЕРЕЛІК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ АУДІО-ПРОСЛУХОВУВАННЯ).....	43

ПЕРЕДМОВА

«Акомпанемент та імпровізація» відноситься до дисциплін циклу вільного вибору студентів. Її вивчення розкриває потенційні творчо-художні можливості студента, вдосконалює музичну пам'ять, вміння використовувати теоретичні знання, практичні навички імпровізування на музичному інструменті та творчі новаторські ідеї у подальшій музично-педагогічній діяльності.

Вивчення навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація» передбачає достатній рівень володіння студентом музичним інструментом (бажано – фортепіано) та вокалом. Має тісні зв'язки з дисциплінами «Основи теорії музики і сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія», «Історія музичного мистецтва», «Аналіз музичних творів», «Музичний інструмент», «Постановка голосу».

Мета курсу: опанування знаннями та умінням імпровізувати на музичному інструменті без попередньої підготовки, підбирати акомпанемент до вокального або інструментального твору.

Основні завдання вивчення дисципліни «Акомпанемент та імпровізація»:

- оволодіння основами академічної та джазової імпровізації в різних жанрах;
- набуття студентами певної виконавської свободи у грі музичних творів композиторів та в процесі власних імпровізацій;
- опанування навичками гармонізації мелодії;
- виховання у студентів художнього смаку;
- набуття навичок самоаналізу та самооцінки;
- сприяння розвитку загальної музичної культури студентів;
- формування вміння застосовувати в освітньому процесі творчі новаторські ідеї.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

Знати:

- можливості імпровізації у формуванні різних музичних форм, жанрів;

– види імпровізації, зважаючи на різні елементи музичної виразності;

– основні принципи та закономірності імпровізації для подальшого самовдосконалення.

Уміти:

– імпровізувати на музичному інструменті на задану або самостійно придуману тему в простій двочастинній формі, простій тричастинній формі, у формі варіацій;

– орієнтуватися у композиторських стилях, жанрах та формах в історичному розвитку;

– визначати та аналізувати музичні форми;

– виявляти елементи музичної мови визначеного музичного стилю, вміння будувати імпровізацію за стильовими ознаками;

– гармонізувати мелодії, підбирати акомпанемент, грати у різних фактурах;

– виконувати вокальну імпровізацію, спираючись на мелодичну лінію;

– практично використовувати теоретичні знання та практичні навички у подальшій музично-педагогічній діяльності;

– уміти організувати спільну діяльність, працювати індивідуально та у творчому колективі.

Викладання дисципліни «Акомпанемент та імпровізація» включає практичні заняття з педагогом та самостійну роботу студента, в процесі якої опрацьовується основна та додаткова методична література, нотний матеріал, виконуються індивідуальні творчі завдання.

Вивчення навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація» передбачає застосування кредитно-модульного контролю. Навчальна дисципліна складається з таких **змістових модулів:**

1. Академічна імпровізація.

2. Джазова імпровізація.

Методичні рекомендації призначені для підготовки студентів до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Акомпанемент та імпровізація» і сприяють більш ґрунтовному вивченню курсу.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКОМПАНЕМЕНТ ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація»

Змістовий модуль I. АКАДЕМІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ

Тема 1. Вступне заняття. Імпровізація в мистецтві

Імпровізація як специфічний тип мислення. Формування імпровізаційних видів творчості в мистецьких сферах: музиці, театральному мистецтві, художньому мистецтві, танці, поезії: історичний екскурс. Імпровізація як складова частина творчого процесу композитора.

Тема 2. Особливості мелодії в імпровізації. Виконавські види імпровізації

Загальні відомості про мелодію. Елементи будови музичної мови. Принципи інтонаційного розвитку мелодії. Вокальна та інструментальна мелодія. Транспозиція.

Тема 3. Імпровізація на акордову послідовність. Фактура

Акорди. Класифікація акордів. Головні та побічні тризвуки ладу та їх обернення. Нижня медіанта та верхня медіанта. Кадансовийквартсекстакорд. Основні принципи підбору акомпанементу. Літерне позначення акордів. Фактура.

Тема 4. Імпровізація на септакордову послідовність. Нонакорди

Септакорди. Класифікація септакордів. Головні та побічні септакорди ладу. Обернення головних септакордів ладу: D₇, II₇, VII₇. Нонакорди, їх застосування у гармонічних побудовах. Літерне позначення септакордів та їх обернень.

Тема 5. Жанрова імпровізація

Жанр – визначення, класифікація, погляди на походження жанрів, умови виконання, структуру, засоби виразності. Танцювальні та пісенні жанри: марш, полька, вальс, мазурка, пісня (колискова, дитяча та ін.). Аналіз мелодії, ритму, розміру, темпу, фактури у творах різних жанрів. Імпровізація у різних жанрах з характерними музичними рисами даного жанру.

Тема 6. Музичні форми та принципи їх розвитку. Імпровізація у музичних формах

Основні принципи розвитку простих форм: періоду, простої двочастинної, простої тричастинної, куплетної. Способи мелодико-тематичних побудов і принципів розвитку в простих музичних формах. Варіації – форма фантазійного характеру, розкриває здібності музиканта до імпровізації. Принципи імпровізації в простих музичних формах з використанням класичних прийомів розвитку матеріалу (повтор, варіювання, контрастне зіставлення темпу, динаміки).

Змістовий модуль II. ДЖАЗОВА ІМПРОВІЗАЦІЯ

Тема 1. Виникнення та розвиток джазу

Імпровізаційна основа джазової імпровізації. Витоки джазу – історичний екскурс. Формування джазових стилів, представники джазу. Протиставлення академічного імпровізаційного та джазового мислення.

Тема 2. Гармонія в джазовій імпровізації

Значення гармонії в джазі. Трансформація академічної гармонії в джазову. Засоби розширення гармонії: використання альтерованих звуків тризвуків, септакордів; акордів з додатковими ступеннями, нонакордів, ундецимакордів та їх обернень. Секвенція. Види секвенцій. Використання у джазі. Гармонічні розшифровки літероцифрових позначень акордів. Спрощений запис акордів.

Тема 3. Роль ритму у джазі. Рухливий бас

Знайомство з ритмічними формулами джазових жанрів. Поліритмія.

Рухливий бас – імітація басу в лівій руці. Вправи на рухливий бас у натуральних та альтерованих ладах.

Тема 4. Колективна джазова імпровізація

Поняття джазового стандарту, його провідна роль у колективній імпровізації. Музичний «квадрат». Особливості виконання у джазовому колективі. Творчі та виконавські функції у колективній імпровізації. Скет. Бітбокс.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної форми навчання		
		Всього	У тому числі	
			Практ.	С.р.
Змістовий модуль 1. Академічна імпровізація				
1	Вступне заняття. Імпровізація в мистецтві.	4	2	2
2	Особливості мелодії в імпровізації. Виконавські види імпровізації.	6	2	4
3	Імпровізація на акордову послідовність. Фактура.	8	2	6
4	Імпровізація на септакордову послідовність. Нонакорди.	8	2	6
5	Жанрова імпровізація	8	2	6
6	Музичні форми та принципи їх розвитку. Імпровізація у музичних формах.	10	4	6
Разом за змістовим модулем 1		44	14	30
Змістовий модуль 2. Джазова імпровізація				
1	Виникнення та розвиток джазу.	10	2	8
2	Гармонія в джазовій імпровізації.	12	4	8
3	Роль ритму у джазі. Рухливий бас.	12	4	8
4	Колективна джазова імпровізація.	12	2	10
Разом за змістовим модулем 2		46	12	34
Усього годин		90	26	64

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д)
1	Вступне заняття. Імпровізація в мистецтві.	2
2	Особливості мелодії в імпровізації. Виконавські види імпровізації.	2
3	Імпровізація на акордову послідовність. Фактура.	2
4	Імпровізація на септакордову послідовність. Нонакорди.	2
5	Музичні форми та принципи їх розвитку. Імпровізація у музичних формах.	2
6	Жанрова імпровізація.	4
7	Виникнення та розвиток джазу.	2
8	Гармонія у джазовій імпровізації.	4
9	Роль ритму у джазі. Рухливий бас.	4
10	Колективна джазова імпровізація.	2
Разом		26

1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Акомпанемент та імпровізація»

1. **Усне опитування** дає можливість перевірити ступінь засвоєння знань студентами. Оцінювання буде вищим в залежності від самостійності підготовки студента.

2. **Експрес-опитування** проводиться на початку та в кінці заняття для актуалізації опорних знань, засвоєних на попередніх заняттях. У процесі експрес-опитування студент має можливість отримати додаткові бали на занятті. Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями як змістовність, правильність та чіткість відповіді.

3. **Індивідуальна навчально-творча робота. Гра імпровізації та акомпанементу** – самостійна індивідуальна робота студента. Імпровізація академічна або джазова, підбір акомпанементу до української народної або дитячої пісні, транспонування. Гра акомпанементу у різних видах фактури. Імпровізація у простих формах та варіаційній формі.

4. Колективна навчально-творча робота студентів – самостійна колективна робота студентів. Включає види виконавської імпровізації – діалог та колективна імпровізація. Студенти грають академічну імпровізацію та джазову імпровізацію. Імпровізують у даній формі, даному жанрі.

5. Підсумкова контрольна робота проводиться один раз за семестр. Включає:

– творчу роботу з попередньою підготовкою – виконання практичних завдань з імпровізації;

– творчу роботу без попередньої підготовки – імпровізації соло та колективна;

Контрольна робота може включати як практичні завдання, так і завдання для самостійного вивчення. На контрольній роботі передбачені форми імпровізації: імпровізація-монолог, імпровізація-діалог та колективна імпровізація.

Про час проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менш як за тиждень. З переліком завдань, які будуть винесені на контрольну роботу, студенти ознайомлюються завчасно.

Контрольна робота проводиться відкрито. Студент має можливість ознайомитись з творчими роботами інших студентів.

2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ ПІДГОТОВКИ

2.1. Вступне заняття. Імпровізація в мистецтві

2.1.1. План заняття

1. Імпровізація як специфічний тип мислення. Розвиток імпровізації в мистецьких сферах.
2. Музична імпровізація: історичний екскурс.
3. Імпровізація як складова частина творчого процесу композитора.

2.1.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Під час вивчення першого питання дати визначення терміну «імпровізація», проаналізувати історичні витoki та розвиток імпровізації в музиці, театральному мистецтві, образотворчому мистецтві, танці, поезії. Висвітлити творчість представників – імпровізаторів.

У другому питанні зосередити увагу на музичній імпровізації, яка пов'язана з середньовічною вокальною культовою музикою. Оскільки запис був приблизний (знаменна нотація, крюки, мелізми), певна частина музичного твору виконувалась імпровізовано, музиканти обов'язково повинні були володіти мистецтвом імпровізації. Пізніше, коли був сформований остаточний запис нот, володіння мистецтвом імпровізації залишилося, воно вказувало на талант виконавця. У кожній епосі (Середньовіччя, Відродження, Бароко, Класицизм, Романтизм, ХХ-ХХІ ст.) створюються музичні форми. Деякі з них через певний час не використовувалися композиторами, інші трансформувалися під впливом часу, поділяючись на строгі та вільні, в яких залишається імпровізаційний початок.

Імпровізація є складовою частиною творчого процесу композитора. У третьому питанні під час аудіо-прослуховування на прикладі творів композиторів різних епох: Перотина Органума (середньовіччя), Гійома де Машо (Відродження), Жана Рамо (Бароко), В. А. Моцарта (Класицизм), Ф. Ліста (Романтизм), М. Равеля (XX ст. імпресіонізм), М. Лисенка (XX ст.), Л. Ревуцького (XX ст.), Ю. Грицун (XXI ст.) проаналізувати елементи музичної мови, основні засоби її виразності: мелодику, метр, ритм, фактуру, лад, гармонію, динаміку, тональність.

2.1.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке імпровізація? Дати визначення.
2. Яких ви знаєте музикантів-імпровізаторів епохи Середньовіччя?
3. Що таке знаменна нотація?
4. Як розвивалось мистецтво імпровізації у театрі?
5. Як розвивалось мистецтво імпровізації у хореографії?

2.1.4. Практичні завдання

1. Аудіо-прослуховування: Перотин Органум «Sederunt principles», Гійом де Машо «Мотет», Жан Рамо «Курка», В. А. Моцарт «Рондо у турецькому стилі», Ф. Ліст «Мрії кохання», М. Лисенко «Рондо *B-dur*», М. Равель «Болеро», Л. Ревуцький «Галицькі пісні», Ю. Грицун «Сюїта у старовинному стилі»
2. Аналіз розвитку музичної імпровізації від середньовіччя до сьогодення на прикладах прослуханих творів.

2.1.5. Рекомендована література

- основна література [10; 13; 14];
- додаткова література [3; 7; 13].

2.1.6. Завдання для самостійної роботи

- У письмовій формі відповісти на наступні питання:
1. Процес формування нотного запису від літерних нотацій до мензуральної нотації.
 2. Розвиток імпровізації у театральному мистецтві.
 3. Формування імпровізації в літературі.

2.2. Особливості мелодії в імпровізації. Виконавські види імпровізації

2.2.1. План заняття

1. Загальні відомості про мелодію.
2. Елементи будови музичної мови. Принципи інтонаційного розвитку мелодії.
3. Типи мелодії.
4. Транспозиція.
5. Виконавські види імпровізації.

2.2.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Мелодія є одним з головних носіїв змісту твору, які відтворюють образ, характер твору, закладений композитором. Під час першого та другого питання даються відомості про мелодію, аналізується будова мелодичної лінії, типи руху мелодії, від напрямку яких залежить рівень її напруження: хвилеподібний з поступовим підйомом або спадом, стрибкоподібний висхідними та низхідними ходами, кульмінація.

У другому питанні загострити увагу на принципах інтонаційного розвитку тематичного зерна – мотивний розвиток, повтори, діатонічні та хроматичні секвенції.

Третє питання передбачає розгляд вокального та інструментального типів мелодії, музичний аналіз та самостійне створення.

Транспонування є одним з основних завдань імпровізації. У четвертому питанні пригадати з курсу теорії музики, що таке транспонування, види транспонування, процес транспонування.

Останнє завдання висвітлює різні виконавські види, які використовуються в імпровізації: імпровізація-монолог – вокальна або інструментальна одноголосна імпровізація; імпровізація-діалог – імпровізація в чотири руки на фортепіано, вокально-інструментальна або імпровізація на двох музичних інструментах; імпровізація колективна – ансамбль різних видів: вокально-інструментальна імпровізація із застосуванням ритмічної імпровізації, імпровізація з різним інструментальним складом.

2.2.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке мелодія?
2. Які є типи руху мелодії?
3. Які є типи мелодії? Навести приклади.
4. Що таке кульмінація?
5. Що таке секвенція? Які є типи секвенції?
6. Що таке транспозиція? Чим викликається її необхідність?
7. Які є види виконавської імпровізації?

2.2.4. Практичні завдання

1. Проаналізувати мелодію української народної пісні «Женчикок-бренчикок».
2. Проаналізувати головну партію сонати № 8, I ч. Л. Бетховена.
3. Імпровізувати мелодії в межах 4-х, 6-ти, 8-ми тактів у *F-dur* та *d-moll* з хвилеподібним рухом мелодії. Проаналізувати будову мелодії. Зробити транспозицію вгору та вниз на тон.
4. Імпровізувати мелодії в межах 4-х, 6-ти, 8-ми тактів у *D-dur* та *a-moll* зі стрибкоподібним рухом мелодії. Проаналізувати будову мелодії. Зробити транспозицію вгору та вниз на півтон.
5. Грати імпровізацію-діалог на фортепіано у чотири руки «питання -відповідь» у *F-dur* та *d-moll*.
6. Грати колективну імпровізацію у складі з трьох виконавців «питання-відповідь» у *D-dur* та *a-moll*.

2.2.5. Рекомендована література

- основна література [5; 9; 10; 13; 16; 19; 20];
- додаткова література [3; 4; 5; 9; 14].

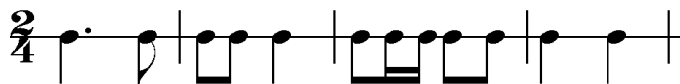
2.2.6. Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати мелодію творів «Вранішній роздум», «Італійська пісенька», «Хвороба ляльки» з «Дитячого альбому» П. І. Чайковського.
2. Проаналізувати мелодію пісні «Колискова» муз. Ю. Грицун, сл. Л. Грицун. Зробити транспозицію вгору на тон та вниз на півтон.
3. Імпровізувати мелодії в межах 8-ми тактів у *G-dur* з хвилеподібним рухом мелодії. Зробити транспозицію вгору та вниз на інтервал секунду.

4. Імпровізувати мелодії в межах 8-ми тактів у *e-moll* із стрибкоподібним рухом мелодії. Зробити транспозицію вгору та вниз на інтервал секунду.

5. Імпровізувати мелодії в межах чотирьох та п'яти тактів за даними ритмічними малюнками з подальшим ритмічним варіюванням.

1)

2)

6. Грати «музичні діалоги» на фортепіано соло та у чотири руки з елементами варіювання.

7. Грати інструментально-вокальну імпровізацію-діалог та колективну імпровізацію «питання-відповідь» у мажорі та мінорі з одним знаком при ключі.

2.3. Імпровізація на акордову послідовність. Фактура

2.3.1. План заняття

1. Акорди.

2. Головні та побічні трізвуки ладу та їх обернення.
Кадансовийквартсекстакорд.

3. Основні принципи гармонізації, підбору акомпанементу.

5. Літерне позначення акордів.

6. Фактура. Типи фактур.

2.3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

У музичній практиці використовується велика кількість акордів. У першому та другому питаннях пригадати з курсу теорії музики принцип побудови акордів, види акордів терцієвої та нетерцієвої структури, трізвуки на ступенях мажору та мінору, три з яких головні: Т – трізвук I ступеня, S – трізвук IV ступеня,

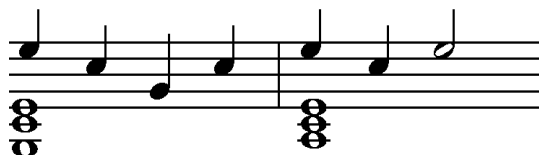
D – тризвук V ступеня та побічні тризвуки II, III, VI та VII ступенів. Закріпити знання щодо двох обернень: секстакорду та квартсекстакорду, завдяки яким у гармонічній послідовності тризвуків спостерігається плавне з'єднання голосів. Згадати функцію кадансового квартсекстакорду, який є оберненням тонічного тризвуку, його будову та принципи використання.

Підбір акомпанементу – поетапна практична робота. У третьому питанні визначається головне завдання в підборі акомпанементу – «узгодженість мелодії та гармонії» (А. Шенберг). Пропонується розглянути творчі вправи А. Шенберга у книзі «Вправи з композиції для початківців» з метою навчання підбирати гармонію на основі однієї гармонії, двох гармоній, трьох гармоній, чотирьох гармоній та більше.

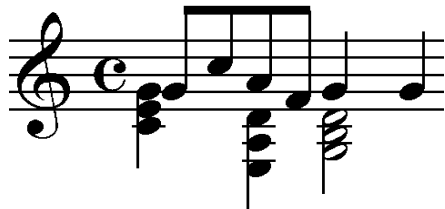
Двотактові фрази на основі однієї гармонії:

Двотактові фрази на основі двох гармоній:

Двотактові фрази на основі трьох гармоній:

Двотактові фрази на основі чотирьох гармоній:

У п'ятому питанні зосередити увагу на варіантах літерного позначення акордів, які існують в естрадній та джазовій музиці: тризвуків, септакордів, нонакордів та ін., до яких додаються позначки (знаки альтерації, + або –), що уточнюють акорд.

В останньому питанні пригадати типи фактури, на яку зверталась увага на заняттях з «Музичного інструменту», і завдяки якій передається характер твору, образний зміст, жанр. Розглянути типи фактур – монофонічна, поліфонізована, гомофонна, акордова та приділити увагу грі на музичному інструменті.

2.3.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке акорд? Типи акорду.
2. Які головні тризвуки ладу?
3. Які побічні тризвуки ладу?
4. Що таке нижня та верхня медіанта?
5. Що таке обернення?
6. Скільки обернень має тризвук? Назвіть їх.
7. Що таке кадансів квартсекстакорд?
8. Що таке фактура?
9. Які є типи фактури?

2.3.4. Практичні завдання

1. Грати різні типи фактур акомпанементу.
2. Грати гармонічний зворот $T - T_6 - T_{64} - S - S_6 - S_{64} - D - D_6 - D_{64} T_1$ у різних типах фактур.
3. Гармонізувати українську народну пісню «Павочка ходить» із застосуванням побічних тризвуків та їх обернень.
4. Грати імпровізацію-діалог «питання-відповідь» у хоральній фактурі.

2.3.5. Рекомендована література:

- основна література [5; 9; 13; 14; 16; 18; 20];
- додаткова література [3; 4; 5; 9; 15; 23].

2.3.6. Завдання для самотійної роботи

1. Грати акордову та арпеджовану фактуру акомпанементу від усіх діатонічних звуків:

2. Грати імпровізації «питання-відповідь» у складі двох виконавців у хоральній, акордовій та арпеджованій фактурі.

3. Підібрати акомпанемент до української народної пісні «Ой, літає соколонько» із застосуванням головних та побічних тризвуків, грати у різних видах фактури. Зробити транспозицію вгору на інтервал секунду.

4. Грати гармонічні послідовності в акордовій та арпеджованій фактурі:

- 1) T – S – S₆ – D – D₂ – T₆ – T;
- 2) T – II – S – D – VI – T

5. Грати гармонічні звороти:

- 1) T – T₆ – T₆₄;
- 2) S – S₆ – S₆₄;
- 3) D – D₆ – D₆₄

6. Гармонізувати мелодичні фрази на основі однієї гармонії, двох гармоній, трьох гармоній, чотирьох гармоній:

7. Проаналізувати «Альбом для юнацтва» Р. Шумана, знайти твори з акордовим та арпеджованим акомпанементом.

2.4. Імпровізація на септакордову послідовність. Нонакорди

2.4.1. План заняття

1. Септакорди. Типи септакордів.
2. Головні та побічні септакорди ладу.
3. Обернення головних септакордів ладу: D₇, II₇, VII₇.
4. Нонакорди.

2.4.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Заняття присвячується септакордам. Пригадати з курсу теорії музики типи септакордів, будову, розташування головних та побічних септакордів у мажорі та мінорі, обернення домінантсептакорду (D₇), ввідних септакордів II та VII ступенів. Звернути увагу на застосування нонакордів у гармонічних послідовностях: домінантового (D₉), субдомінантового (IV₉), та тонічного (I₉) нонакордів.

2.4.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке септакорд?
2. Скільки обернень має септакорд? Як вони називаються?
3. Що таке домінантсептакорд?
4. Що таке ввідний септакорд?
5. Що таке субдомінанткорд?
6. На якому ступені будується субдомінанта і як вона позначається?

2.4.4. Практичні завдання

1. Побудувати на фортепіано домінантсептакорд (D₇) та ввідні септакорди II та VII ступенів від ноти **g**.
2. Грати імпровізацію «питання-відповідь», гармонізуючи мелодію головними септакордами у мажорних тональностях до двох знаків.
3. Грати імпровізацію «питання-відповідь», гармонізуючи мелодію головними та побічними септакордами, застосовуючи вивчені нонакорди у мінорних тональностях до двох знаків.
4. Гармонізувати українську народну пісню «Пчілка» головними тризвуками та септакордами. Грати у хоральній та арпеджованій фактурі.

5. Гармонізувати мелодичні фрази септакордами та нонакордами:

1) 2)

3)

2.4.5.Рекомендована література:

- основна література [5; 9; 13; 14; 16; 18; 20];
- додаткова література [3; 4; 5; 9; 15; 23].

2.4.6. Завдання для самостійної роботи

1. Гармонізувати ноту *d* двома гармоніями, трьома гармоніями, чотирма гармоніями:

1. Гармонізувати дві ноти *a* та *f* однією гармонією, двома гармоніями, трьома гармоніями, чотирма гармоніями:

2. Грати септакорди D₇, II₇, VII₇ та їх обернення у мажорі та мінорі до трьох знаків.

3. Гармонізувати українську народну пісню «Щебетала пташечка» головними септакордами та їх оберненнями. Грати акомпанемент у акордовій та арпеджованій фактурі. Транспонувати на секунду вниз.

4. Грати гармонічну послідовність T₇ – II₇ – II₆₅ – D₇ – D₆₅ – T – S₇ – T у мажорі та мінорі до двох знаків при ключі.

2.5. Жанрова імпровізація

2.5.1. План заняття

1. Жанр – визначення, класифікація.
2. Танцювальні та вокальні жанри.

2.5.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Музичний жанр є багатозначним поняттям, що характеризує класифікацію музичної творчості за родами і видами. У першому питанні пригадати з курсу «Аналіз музичних творів» класифікацію жанрів, їх походження, умови виконання, сприймання. Прослідити зміст, структуру, музичні засоби виразності (будову мелодичної лінії, ритм, характер акомпанементу, лад, регістр).

У другому питанні акцентувати увагу на жанрах: марш, полька, вальс, мазурка, пісня (колискова, дитяча, естрадна та ін.), прослідкувати над трансформацією мелодії пісенного характеру під впливом танцювальних жанрів, в яких вона виконується.

2.5.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке жанр?
2. Як класифікуються жанри?
3. У якому жанрі поліфонічна фактура?
4. Якому жанру притаманна декламаційна мелодія, що нагадує людську мову?
4. «Баркарольний» акомпанемент. Яка ритмічна формула в акомпанементі мається на увазі?
5. Якому жанру притаманний одноманітний, рівномірно-чіткий ритм з акцентами на сильних долях?
6. Який розмір маршових творів?
7. Який акомпанемент характерний для вальсу?

2.5.4. Практичні завдання

1. Імпровізувати у формі періоду в жанрі польки.
2. Імпровізувати у простій двочастинній формі в жанрі вальсу.
3. Імпровізувати у простій тричастинній формі: експозиція та реприза – в жанрі пісні, розробка – в жанрі маршу.
4. Грати імпровізацію-діалог у простій двочастинній формі ліричного характеру в жанрі вальсу.

2.5.5. Рекомендована література:

- основна література [5; 9; 10; 13; 16; 19; 20];
- додаткова література [3; 4; 5; 9; 14].

2.5.6. Завдання для самостійної роботи

1. Грати пісню «А вже красне сонечко» муз. П. Козицького, сл. О. Олеся в танцювальних жанрах вальсу, польки.
2. Грати гармонічну послідовність $T - T_6 - II_7 - II_{65} - II_{43} - D_7 - D_9 - T - T_9$ в мажорі та мінорі до трьох знаків при ключі, використовуючи «баркарольний» акомпанемент.
3. Проаналізувати «Дитячий альбом» П. І. Чайковського, знайти твори, написані в жанрах польки, вальсу, маршу, пісні.

2.6. Музичні форми та принципи їх розвитку. Імпровізація у музичних формах

2.6.1. План заняття

1. Основні принципи розвитку простих форм.
 1. Період. Типи періоду.
 2. Проста двочастинна форма.
 3. Проста тричастинна форма.
 4. Куплетна форма.
 5. Варіації.

2.6.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

У першому питанні пригадати з курсу «Аналіз музичних творів» основні принципи розвитку простих форм, способи перетворення мелодико-тематичних побудов. У наступних питаннях розглянути побудову та головні принципи періоду, простої двочастинної форми (з репризою та без репризи; зі вступом та заключенням), простої тричастинної форми (з динамічною репризою та статичною репризою; зі вступом та заключенням), куплетної форми (куплет + куплет; куплет + приспів), засвоїти основні етапи історичного розвитку цих форм, сферу їх застосування.

Варіації – форма фантазійного характеру, сприяє розкриттю здібностей музиканта до імпровізації. У п'ятому питанні пригадати виникнення, розвиток, сферу застосування, різновиди варіаційної форми.

2.6.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке період? Класифікація періоду.
2. Яка реприза у простій тричастинній формі називається «статичною», яка «динамічною»?
3. Дати визначення простій двочастинній формі та написати схему будови.
4. Дати визначення простій тричастинній формі та написати схему будови.
5. Дати визначення куплетної форми. Розповісти про різновиди куплетної форми.
6. Що таке варіації?
7. Які є різновиди варіацій?

2.6.4. Практичні завдання

1. Аудіо-прослуховування: Ф. Шопен Прелюдії ор. 28 № 1, 3 (період); Р. Шуман «У сні я гірко плакав» (період); М. Глінка «У крові горить вогонь бажання» (період); Ф. Шуберт «Екосез» ор. 18 а (проста двочастинна форма); Ф. Мендельсон Пісня без слів для ф-п № 12 (проста двочастинна форма); Ю. Григун «Вальс сніжинок» та «Непосидючі» для фортепіано у чотири руки (проста тричастинна форма); М. Римський-Корсаков Арія Снігуроньки з прологу опери «Снігуронька».
2. Грати гармонічну послідовність $T - T_6 - IV - II_7 - K_{64} - D_7 - VI - II_{65} - VII_{43} - D_7 - T - T_7$ – у формі періоду (8 тактів) в тональностях з двома знаками при ключі.
3. Імпровізувати у простій двочастинній формі в жанрі польки з використанням потрібної фактури.
4. Імпровізувати у простій двочастинній формі в жанрі польки з використанням потрібної фактури складом із трьох виконавців.
5. Імпровізувати у простій тричастинній формі в жанрі вальсу з використанням потрібної фактури в чотири руки.
6. Грати на фортепіано та співати вокальну імпровізацію на вірші Л. Григун.

НЕСЛУХНЯНИЙ ЇЖАЧОК

Неслухняний їжачок

Впав у ямку – і мовчок.

Хто ж його почує?

І хто порятує?

З матусями малята

В ліс пішли гуляти.

Їжачка завзято

стали рятувати.

Витягнули з ямки –

Нумо частувати.

«Їж, маленький, наїдайся.

В западню не попадайся».

ПТИЦЯ-ВОРОН

Це ж бо що за птаха –

Ніби ніч крило?

І звідкіль цю пташу

В сад наш занесло?

А це птиця – ворон,

Щоб не голодувати,

Прилетіла в сад наш

Яблучка клювати.

2.6.5.Рекомендована література:

– основна література [3;7; 8;21];

– додаткова література [1; 8; 20].

2.6.6. Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати типи періодів у наступних творах: П. І. Чайковський, «Баркарола», «Пролісок», «Осіньна пісня» з циклу «Пори року»; Л. Бетховен, соната № 1, I ч., головна партія; Ф. Шопен Прелюдії ор. 28 № 4, № 7, № 20.

2. Проаналізувати просту двочастинну та просту три частинну форми у творах з циклу «Дитячий альбом» П. І. Чайковського.

3. Імпровізувати у формі варіацій. Кожну варіацію грати у різній фактурі: тема у хоральній фактурі, перша варіація в арпеджованій фактурі, друга варіація у акордовій фактурі з використанням пунктирного ритму, третя варіація з використанням «баркарольного» акомпанементу.

2.7. Виникнення та розвиток джазу

2.7.1. План заняття

1. Історичний розвиток джазу. Формування джазових стилів, представники.

2. Протиставлення академічного імпровізаційного мислення джазовому.

2.7.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

У першому питанні прослідити історичний розвиток джазу, який бере початок в кінці XIX ст. від сплаву європейської музики та африканських ритмів, має свої особливості, притаманні лише йому у сфері гармонії, ритму та тембру. До кінця 50 років XX ст. розвиток джазу йшов шляхом ускладнення всіх елементів музичної мови, результатом якої стала модальна техніка, після чого представники джазу почали спрощувати гармонічну структуру джазу. Розглядаються жанрово-інтонаційні витоки джазу, напрями та стилі. Засоби музичної виразності, тематика, представники.

У другому питанні протиставити академічне та джазове мислення. Зосередити увагу на володінні ритмічними, фактурними, ладо-гармонічними, темповими прийомами імпровізації, що є основою повної свободи музичного мислення джазової імпровізації.

2.7.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке «джазова імпровізація»?
2. Які є основні джазові стилі?
3. Назвіть представників Новоорлеанського джазу.
4. У яких роках виник свінг?
5. Що таке спірічуелс? Його витоки та тематика.
6. Що таке регтайм? Розповісти історію виникнення.

2.7.4. Практичні завдання

1. Аудіо-прослуховування: Скотт Джоплін Регтайм «Кленовий листок»; Анатолій Кролл «Регтайм» з к/ф «Ми із джазу»; Луї Армстронг «Hello, Dolly», Дж. Гершвін «Рапсодія у стилі блюз», Дж. Гершвін «Summertime» з опери «Поргі і Бесс».

2. Аналіз розвитку джазової імпровізації на прикладах прослуханих творів.

2.7.5. Рекомендована література:

- основна література [6; 11; 15];
- додаткова література [3; 11; 12; 18 21; 22].

2.7.6. Завдання для самостійної роботи

1. У письмовій формі окреслити тематику та засоби музичної виразності джазових напрямів: менестрелі, спірічуелс, трудові пісні, блюз, регтайм.

2. Знайти аудіо-приклади різних джазових напрямів, проаналізувати, визначити особливості розвитку мелодії, гармонії, ритму.

2.8. Гармонія в джазовій імпровізації

2.8.1. План заняття

1. Трансформація академічної гармонії у джазову.
2. Засоби розширення гармонії: використання альтерованих звуків тризвуків, септакордів; акордів з додатковими ступенями, нонакордів, ундецимакордів та їх обернень.
3. Секвенції.
4. Гармонічні розшифровки літеро-цифрових позначень акордів. Спрощений запис акордів.

2.8.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Гармонія джазу будується на європейській функціональній системі. Діатонічні лади мажор та мінор є основою джазової гармонії. У перших двох питаннях проаналізувати розвиток гармонії у джазовій імпровізації, значення септакордів у гармонічному джазовому мисленні, збагачення гармонічної мови шляхом структурного ускладнення акордів з використанням допоміжних та альтерованих тонів у тризвуках, септакордах, нонакордах та інших акордах, акордів з додатковими ступенями.

У третьому питанні згадати з курсу теорії музики, що таке секвенція, види секвенцій, розглянути їх використання у джазі. Акордові та мелодичні секвенції займають головне місце в розвитку джазових тем, є гармонічними або мелодичними зворотами, які слідуєть один за одним. Грати секвенції модулюючі, хроматичні та

тональні. Під час гри акордових секвенцій звернути увагу на тісне та широке розташування, пригадавши правила з курсу гармонії.

У останньому питанні розглянути позначення акордів літерами, буквами та знаками, римськими цифрами, вивчити написання спрощених нотних записів для виконання складних альтерованих акордів у вигляді літер та альтерованих знаків або у вигляді дробу.

2.8.3. Питання для самоконтролю

1. Якими засобами трансформується академічна гармонія в джазову?

2. Альтерація яких ступенів відбувається у домінантсептакорді?

3. Альтерація яких ступенів відбувається у септакорді II ступеня?

4. Що таке секвенція?

5. Як є види секвенцій?

6. Як позначається скорочено III_7 ; II_{65} з альтерованим V ступенем; D_7 з альтерованими III та V ступенями?

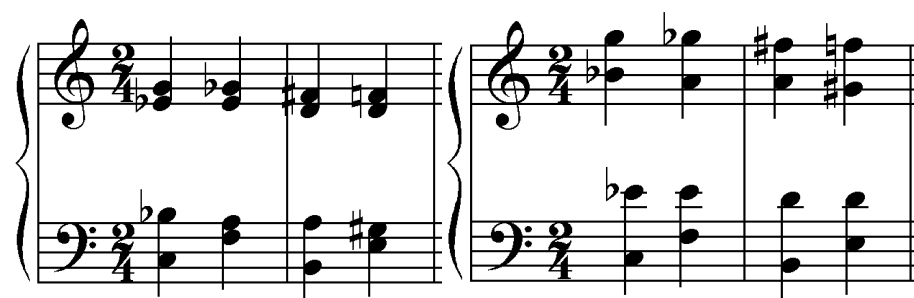
2.8.4. Практичні завдання

1. Грати секвенції:

1) тональні

2) модулюючі

2. Грати гармонічні послідовності, використовуючи альтерацію потрібних ступенів у септакордах II та V ступенів у мажорі до трьох знаків при ключі:

1) $I - VI_7 - II_{m7} - V_7 - I_9$

2) $I - IV_7 - II_{m7} - II_{m65} - V_7 - VI_7 - I_9$

3. Грати гармонічні послідовності, використовуючи альтерацію потрібних ступенів у септакордах II та V ступенів у мінорі до трьох знаків при ключі з альтерованими ступеннями:

1) I – I₂ – VI₇ – VI₆₅ – IV₇ – II_{m7} – II_{m65} – V₇ – V₉ – I₉

2) I_{m7} – II₇ – II₆₅ – II₄₃ – III₇ – V₇ – VI₇ – II₇ – IV₇ – IV₉ – V₉ – I₇ – I₉.

4. Підібрати акомпанемент до грузинської народної пісні «Суліко» із застосуванням септакордів з альтерованими ступеннями та джазової каденції в різних типах фактури (акордовій та арпеджованій).

5. Грати імпровізацію соло та імпровізацію-діалог (гра на фортепіано у чотири руки із застосуванням характерних гармонічних зворотів та джазової каденції).

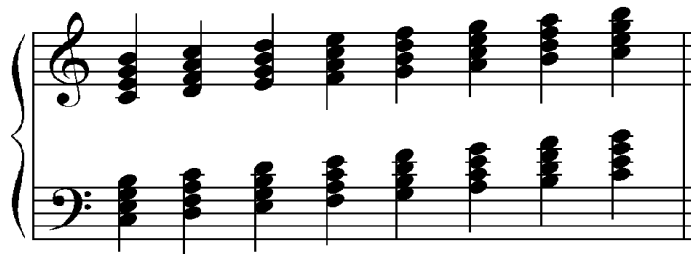
2.8.5. Рекомендована література:

– основна література [1; 2; 6; 11; 12; 17; 18;];

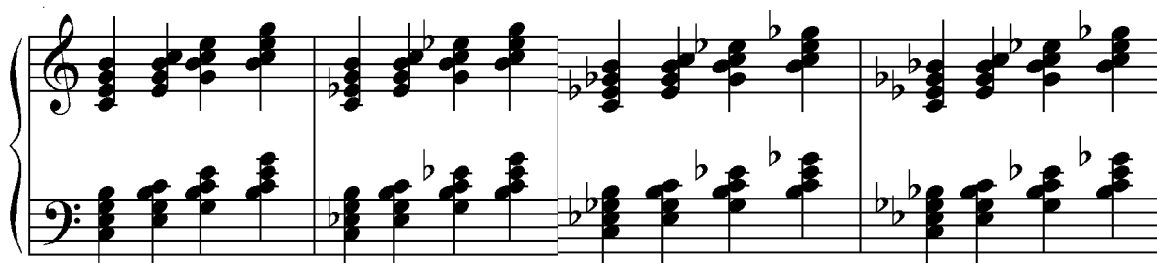
– додаткова література [2; 4; 6; 14; 17; 23].

2.8.6. Завдання для самостійної роботи

1. Грати септакорди, побудовані на всіх діатонічних ступенях в мажорі та мінорі до трьох знаків:

2. Грати септакорди та їх обернення, побудовані на всіх ступенях мажору та мінору до трьох знаків:

3. Грати гармонічну послідовність, використовуючи альтерацію у мажорі до трьох знаків:

I₇ – V_{m7} – II_{m65} – V₇ – V₉ – I₇ – I₉.

4. Грати гармонічну послідовність у мінорі до трьох знаків:
Im – II₇– IV₇– V₇– VI₇–I₇– V₇– V₉– I₇– I₉.

5. Підібрати акомпанемент до мелодичних формул із застосуванням джазової гармонії (септакордів з альтерованими ступенями) в різних типах фактури (акордовій та арпеджованій):

2.9. Роль ритму у джазі. Рухливий бас

2.9.1. План заняття

1. Знайомство з ритмічними формулами джазових жанрів.
2. Поліритмія.
3. Рухливий бас. Види рухливого басу в натуральних та альтерованих ладах.

2.9.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

У першому питанні розглянути ритмічні формули, характерні для джазових жанрів: пунктирний ритм, тріолі, синкопи, акцентування слабких часток, використання поліритмії.

У другому питанні пригадати з курсу теорії музики значення та приклади застосування поліритмії в музиці академічного напрямку. Розглянути застосування поліритмії у джазі.

У третьому питанні визначити роль басу в джазовій імпровізації (фундамент музичного твору). Засвоїти види імітації басу в лівій руці – рух по всіх діатонічних та хроматичних ступенях ладу, по основних ступенях тризвуків та септакордів.

2.9.3. Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте ритмічні формули?
2. Що таке пунктирний ритм?
3. Що таке синкопа?
4. Що таке тріоль?
5. Що таке поліритмія?

2.9.4. Практичні завдання

1. Грати гармонічну послідовність $I_m - III_7 - IV_7 - V_7 - I_7 - VI_7 - II_7 - IV_7 - II_{65} - IV_9 - V_9 - I_7 - I_9$ у *D-dur* та *h-moll*, використовуючи різні види рухливого басу та різні ритмічні формули.

2. Грати гармонічну послідовність $I_m - III_7 - IV_7 - V_7 - I_7 - VI_7 - II_7 - V_7 - II_{65} - IV_9 - V_9 - I_7 - I_9$ у *F-dur* та *d-moll*, використовуючи різні ритмічні формули.

3. Підібрати акомпанемент до української народної пісні «Ой, ходить сон». Записати літеро-цифровим позначенням. Грати у різних фактурах.

4. Імпровізувати на тему «Колискової» муз. Є. Крилатова з м/ф «Умка» складом із трьох виконавців: на фортепіано у чотири руки та вокал. Застосувати характерні гармонічні звороти та джазову каденцію.

2.9.5. Рекомендована література:

– основна література [1; 2; 6; 11; 12; 17; 18];

– додаткова література [2; 4; 6; 14; 17; 23].

2.9.6. Завдання для самостійної роботи

1. Грати гармонічні звороти з використанням різних видів рухливого басу:

The image displays three musical staves, each consisting of a grand staff with a treble clef and a bass clef. The first two staves show a simple bass line with quarter notes. The third staff shows a more complex bass line with eighth notes and accidentals.

2. Розшифрувати літеро-цифрові позначення гармонічної послідовності $I_m - II_7 - III_7 - V_7 - VI_7 - II_7 - IV_7 - IV_9 - V_9 - I_7 - I_9$. Грати у мінорі та мажорі з двома знаками, використовуючи види рухливого басу різними ритмічними формулами.

3. Грати гармонічну послідовність $I_m - II_7 - III_7 - V_7 - VI_7 - II_7 - IV_7 - IV_9 - V_9 - I_7 - I_9$, використовуючи види рухливого басу різними ритмічними формулами.

2.10. Колективна джазова імпровізація

2.10.1. План заняття

1. Поняття джазового стандарту.
2. Музичний «квадрат».
3. Особливості виконавства у джазовому колективі. Скет. Бітбокс.

2.10.2. Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

У першому питанні визначити поняття джазового стандарту, провідну роль у колективній імпровізації. Прослухати та проаналізувати джазові стандарти у виконанні різних джазових колективів.

У другому питанні вивчити будову джазового музичного «квадрату», що є закінченою структурою у функціонально-гармонічному сенсі. Частіше за все це 8-, 16- та 32-тактові музичні будови.

У третьому питанні акцентувати увагу на грі у джазовому колективі, що потребує особливих вимог до виконавців. Зосередитись на творчих та виконавських функціях імпровізації: соло, акомпанементі, підголосках, педалі у колективній імпровізації. Розглянути використання в джазових імпровізаціях скету (вокальний джазовий стиль) та бітбоксу (імітація бітів – ритмічні формули) за допомогою артикуляції).

2.10.3. Питання для самоконтролю

1. Що таке джазовий стандарт?
2. Що таке музичний «квадрат»? Які є типи музичного «квадрату»?
3. Які творчі функції у виконавців джазових колективів?

2.10.4. Практичні завдання

Аудіо-прослуховування: Ніно Катамадзе «*Once in the street*», «Суліко», «*Movaneba*»; оркестр Глена Міллера «Серенада місячного сяйва», «*In the mood*»; композиції джаз-квартету «*Old and New Songs*» альбом «*New Old Songs*», тріо Даніїла (Данііл) Крамер альбом «*Jazz Games*».

1. Грати музичний «квадрат» (8 тактів) у *d-moll* та *F-dur* з використанням попередніх гармонічних формул колективом з трьох виконавців, з яких двоє імпровізують на фортепіано у чотири руки, один імпровізує голосом. Закінчити імпровізацію характерною джазовою каденцією.

2. Грати музичний «квадрат» (16 тактів) у *G-dur* та *g-moll* з використанням альтерованих септакордів колективом з чотирьох виконавців, з яких двоє імпровізують на фортепіано у чотири руки, двоє імпровізують голосом. Закінчити імпровізацію характерною джазовою каденцією.

3. Підібрати акомпанемент до української народної пісні «Якби мені не тиночки» з використанням джазової гармонії, доімпровізувати джазову каденцію. Грати музичний твір соло та колективом з чотирьох виконавців: фортепіано у чотири руки, вокал та бітбокс.

2.10.5. Рекомендована література:

- основна література [1; 2; 11; 15; 17; 18; 19];
- додаткова література [2; 4; 9; 19].

2.10.6. Завдання для самостійної роботи

1. Грати гармонічну послідовність $Im- III_7- IV_7- V_7- I_7- VI_7- II_7- IV_7- II_{65}- IV_9- V_9- I_7- I_9$ у двочастинній формі на 16 тактів з каденцією із застосуванням рухливого басу.

2. Грати гармонічну послідовність $Im- III_7- IV_7- V_7- I_7- VI_7- II_7- IV_7- II_{65}- IV_9- V_9- I_7- I_9$ у мінорі до трьох знаків у чотиричастинній формі на 32 такти з каденцією.

3. Імпровізувати у простій двочастинній формі із застосуванням джазової гармонії з каденцією колективом із трьох виконавців: фортепіано, вокал, бітбокс.

4. Імпровізувати у простій тричастинній формі із застосуванням джазової гармонії та рухливого басу колективом із чотирьох виконавців: фортепіано, два вокала, бітбокс.

3.МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є однією з важливих форм навчання, відіграє велику роль у процесі освіти майбутніх педагогів. Вона засвідчує знання студента, відображає його підготовку до музично-творчої діяльності. Самостійна робота здійснюється під керівництвом, але без участі педагога, виконання якої потребує ініціативного підходу, уваги, активної творчої уяви.

Завдання педагога – навчити студента організувати себе під час виконання самостійної роботи як на практичних заняттях, так і на індивідуально-творчих, бути працюючим та активним, вміти придбати важливі навички, від чого буде залежати кінцевий результат. Великий об'єм роботи дається саме на самостійні творчі форми, мета яких – закріпити і вдосконалити знання, набуті на практичних заняттях. Студент повинен працювати, правильно спланувавши свій час, відведений для самостійної роботи, оскільки безсистемна робота не може надати бажаних результатів.

Завдяки самостійній роботі студента педагог має уявлення щодо його ступеня готовності до занять, засвоювання матеріалу, слідкує за його творчим ростом, має змогу індивідуального підходу під час освітнього процесу.

Самостійна робота студента поділяється на індивідуальні навчально-творчі завдання та колективні навчально-творчі завдання, які виконуються відповідно до кожної теми занять.

Індивідуально-творча робота націлена на формування навичок працювати самостійно, щоденно займатися імпровізацією на музичному інструменті. Індивідуальні заняття передбачають:

- імпровізацію мелодії;
- підбір акомпанементу до мелодії;
- транспонування на секунду та терцію вгору та вниз;
- гру гармонічних послідовностей;
- імпровізацію у простих музичних формах та варіаційній формі;
- імпровізацію у різних жанрах;

- імпровізацію у джазовій гармонії з використанням характерних гармонічних зворотів та каденцій;
- освоєння майстерності вокального джазового співу –скет;
- освоєння майстерності бітбоксу.

Колективні навчально-творчі завдання – це самостійна робота студентів, яка представляє собою види виконавської імпровізації:

– імпровізацію-діалог – імпровізація двох виконавців. Вона передбачає:

- гру на фортепіано у чотири руки;
- гру на двох інструментах;
- гру на музичному інструменті та бітбокс;
- спів (скет) та гру на музичному інструменті;
- спів на бітбокс.

– колективну імпровізацію-ансамбль у складі трьох та більше виконавців:

- гру на фортепіано у чотири руки та спів (скет);
- гру на двох музичних інструментах та спів (скет);
- гру на музичному інструменті та спів двох вокалістів;
- гру на трьох музичних інструментах;
- гру на фортепіано у чотири руки, спів (скет) та бітбокс;
- гру на двох музичних інструментах, спів (скет) та бітбокс.

Склад виконавських колективів може варіюватися в залежності від того, якими музичними інструментами володіють студенти.

Мета колективної імпровізації – вміти відчувати емоційну атмосферу музичного колективу, розділити виконавські функції в ансамблі, вдосконалювати гру на музичних інструментах, володіти скетом та бітбоксом, слідкувати за музичною формою твору, відчувати музичний «квадрат», доводити до досконалості групову виконавську діяльність.

4. ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

1. Зіграти імпровізацію на тему української народної пісні «Цвіте терен» у формі варіацій.

2. Зіграти імпровізацію у двочастинній репризній формі у жанрі польки.

3. Зіграти імпровізацію у двочастинній формі без репризи у жанрі вальсу.

4. Зіграти імпровізацію у тричастинній репризній формі, у якій експозиція та реприза в жанрі маршу, а розробка – в жанрі пісні.

5. Зіграти імпровізацію у формі варіацій із застосуванням різних видів фактури. Одну варіацію грати з використанням джазової гармонії.

6. Зіграти джазову імпровізацію на тему української народної пісні «Зелене жито».

7. Зіграти джазову гармонічну послідовність у формі класичного періоду.

8. Зіграти джазову імпровізацію у простій двочастинній формі з динамічною репризою.

9. Підібрати акомпанемент до пісні «Червона рута» сл. і муз. В. Івасюка із застосуванням потрібної фактури для відтворення емоційного змісту твору.

10. Підібрати акомпанемент до української народної пісні (за вибором педагога) із застосуванням джазової гармонії.

11. Транспонувати українську народну пісню (за вибором педагога) на секунду вгору або вниз.

12. Грати на фортепіано та співати вокальну імпровізацію на вірші Л. Грицун «Сонечко красне».

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бриль И. Практический курс джазовой импровизации для фортепиано. Москва, 1985. 112 с.
2. Есаков М. М. Основы джазовой импровизации. Вып. 3. Москва, 1993. 48 с.
3. Задерацкий В. В. Музыкальная форма : учебник для высш. муз.учеб. завед. [В 2 вып.]. Вып. 1. Москва, 1995. 544 с.
4. Импровизация и обучение игре на фортепиано : метод. рекомендации. Сост. Г. П. Каганович. Сб. 1-2. Минск, 1977. 86 с.
5. Каганович Г. П. Импровизация и обучение игре на фортепиано: метод. рек. Минск, 1980. 80 с.
6. Крамер Д. Искусство джазовой импровизации. Москва, 1997. URL: <http://7tor.org/viewtopic.php?t=1689249>.
7. Козлов П. Г., Степанов А. А. Анализ музыкальных произведений: учеб. пособие для муз. вузов. Москва, 1960. 262 с.
8. Мазель Л. А. Строение музыкальных произведений : учеб. пособие для муз. вузов [изд. 2-е, перераб. и доп.]. Москва, 1979. 536 с.
9. Маклыгин А. Л. Импровизируем на фортепиано: учеб. пособие для музыкальной школы. Вып I. Элементарная гармония. Москва, 1997. 33 с.
10. Мальцев С. М. О психологии музыкальной импровизации. Москва, 1991. 88 с., нот.
11. Маркин Ю. И. Школа джазовой импровизации. Части 1-2. Москва, 2008.

12. Бриль И. М. Практический курс джазовой импровизации.
URL:<http://klex.ru/3ta>
13. Рогачев А. Г. Системный курс гармонии джаза: Теория и практика : учеб.пособие для студ. муз. училищ и колледжей. Москва, 2000. 128 с.
14. Сапонов М. А. Искусство импровизации. Москва, 1982. 77 с.
15. Терентьева Н. А. Основы творческого музицирования. Учебное пособие. Санкт-Петербург, 1995. 60 с.
16. Хромушин О. Учебник джазовой импровизации : для ДМШ. 2-я ред. Санкт-Петербург, 1998. 43 с.
17. Черни К., Алексеев А. Д. Систематическое руководство по импровизации на фортепиано. *Из истории фортепианной педагогики. Хрестоматия.* Киев, 1974. С. 82-137.
18. Чугунов Ю. Н. Гармония в джазе: учебно-методическое пособие для ф-но. Москва, 1985. 144 с.
19. Чугунов Ю. Н. Эволюция гармонического языка. Москва, 1997. 168 с.
20. Шатковский Г. И Сочинение и импровизация мелодий. Омск, 1991. 114 с.
21. Шенберг А. Упражнения по композиции для начинающих. Программа обучения. Словарь. Музыкальные примеры. Пер. с англ. и коммент. Е. А. Доленко. Москва, 2003. 68 с., нот.
22. Якубяк Я. Аналіз музичних творів. (Музичні форми) : підручник. [Ч.] 1. Тернопіль, 1999. 208 с.

Додаткова

1. Асафьев Б. В.(Игорь Глебов). Музыкальная форма как процесс. Кн. 1 и 2 (Игорь Глебов). Изд. 2-е. Ленинград, 1971. 376 с.
2. Бизикова Матрена, Леонид Чижик: Никогда не знаю заранее, что и как буду играть. URL: www.ogirk.ru/news/2015-09-11/59170.html
3. Бирюков С. Обаяние импровизации (традиции и современная музыка). Музыкальный современник. 1984. Вып. 5. С. 34–150.
4. Борузон Л. Азбука музыкальной фантазии : пособие в 6 тетрадях. Санкт-Петербург, 2004. 6 тетр.
5. Гельфгат Г. Л. Давайте імпровізувати! Музыка.1989. № 3. С. 14–15.
6. Гиршвальд М. Джазовые уроки для начинающих. URL: www.youtube.com/user/girshwald
7. Грицун Ю. Імпровізація як складова музично-дозвілленої діяльності студентів у ВНЗ.*Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. 2017. Вип. 149. С. 10–12.
8. Горюхина Н. Вопросы теории музыкальных форм.*Проблемы музыкальной науки*. 1975. Вип. 3. С. 3–16.
9. Зак Я. Светлый талант. URL: www.belcanto.ru.
- 10.Каганович Г. Музыкальная импровизация и воспитание творческой личности. Минск, 1997. 116 с.
11. Коллиер Дж. Луи Армстронг. Американский гений. Москва, 1987. 424 с.
12. Коллиер Дж. Становление джаза: Попул. истор. очерк. Москва, 1984. 390 с.
13. Конен В.Д. Рождение джаза. 2-е изд. Москва, 1990. 320 с.
- 14.Лісовська Т. А. Імпровізація як вид творчої діяльності в теорії і практиці музичної освіти.*Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки, 2015. №2. С. 108–112.

15. Маклыгин А. Импровизируем на фортепиано. Вып. 2: Фактурные рисунки : учебное пособие для педагогов ДМШ. Москва, 1999. 46 с.
16. Мальцев С., Розанов И. Учить искусству импровизации. *Советская музыка*. 1973. № 10. С. 62–64.
17. Молотков В. Джазовая импровизация на шестиструнной гитаре. Киев, 1989. 150 с.
18. Маркин Ю., Козырев Ю. Сборник упражнений по мелодической фигурации джаза. Москва, 1994. 24 с.
19. Овчинников Е. В. История джаза : учебник : в 2-х вып. Вып. 1. Москва, 1994. 240 с.
20. Овчинников Е. От классического джаза к свингу. Москва, 1988. 115 с.
21. Очеретовская Н. Л. Содержание и форма в музыке. Ленинград, 1985. 112 с.
22. Панасье Ю. История подлинного джаза. Ставрополь, 1991. 285 с.
23. Петров А. Джазовые силуэты. Москва, 1996. 238 с., илл.
24. Шайхутдинова Д. Основы импровизации и подбор аккомпанемента : учебн. пособие. Ростов-на-Дону, 2008. 54 с.

6. ДОДАТОК А

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ МУЗИЧНОГО АНАЛІЗУ

1. Грузинська народна пісня «Суліко».
2. Українська народна пісня «Женчичок-бренчичок».
3. Українська народна пісня «Зеленеє жито».
4. Українська народна пісня «Ой, літає соколонько».
5. Українська народна пісня «Павочка ходить».
6. Українська народна пісня «Пчілка».
7. Українська народна пісня «Цвіте терен».
8. Українська народна пісня «Щебетала пташечка».
9. Українська народна пісня «Якби мені не тиночки».
10. «А вже красне сонечко» муз. П. Козицького, сл. О. Олеся.
11. «Колискова», муз. Ю. Грицун, сл. Л. Грицун.
12. «Колискова ведмедиці», із м/ф «Умка», муз. Є. Крилатова, сл. Ю. Яковлева
13. Бетховен Л. Соната ор.13, №8, I ч.
14. Бетховен Л. Соната ор. 2, №1, I ч.
15. Чайковський П. І. «Дитячий альбом».
16. Чайковський П. І. «Пори року».
17. Шуман Р. «Альбом для юнацтва».
18. Шопен Ф. Прелюдії ор.28 № 4, № 7, № 20.
19. «Червона рута» сл. і муз. В. Івасюка.

7. ДОДАТОК Б

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ АУДІО-ПРОСЛУХОВУВАННЯ

1. Перотин Органум «Sederunt principes».
2. Гійом де Машо «Мотет».
3. Жан Рамо «Курка».
4. Моцарт В. А. «Рондо у турецькому стилі».
5. Ліст Ф. «Мрії кохання».
6. Лисенко М. «Рондо В-dur».
7. Равель М. «Болеро».
8. Ревуцький Л. «Галицькі пісні».
9. Грицун Ю. «Сюїта у старовинному стилі».
10. Шопен Ф. Прелюдії ор. 28 №1, 3.
11. Шуман Р. «У сні я гірко плакав».
12. Глінка М. «У крові горить вогонь бажання».
13. Шуберт Ф. «Екосез» ор. 18а.
14. Мендельсон Ф. Пісня без слів для ф-п № 12.
15. Грицун Ю. «Вальс сніжинок» та «Непосидючі» для фортепіано у чотири руки.
16. Римський-Корсаков М. Арія Снігуроньки з прологу опери «Снігуронька».
17. Скотт Джоуплін. Регтайм «Кленовий лист».
18. Анатолій Кролл. «Регтайм» з к/ф «Ми із джазу».
19. Луї Армстронг. «Hello, Dolly».
20. Гершвін Дж. «Рапсодія у стилі блюз».
21. Гершвін Дж. «Summertime» з опери «Поргі і Бесс».
22. Ніно Катамадзе. «Once in the street», «Суліко», «Movaneba».
23. Міллера Г. «Серенада місячного сяйва», «In the mood».
24. Джаз-квартет «Old and New Songs», альбом «New Old Songs».
25. Тріо Данііла Крамера, альбом «Jazz Games».

Навчально-методичне видання

ДОРОШЕНКО
Тетяна Володимирівна

ГРИЦУН
Юлія Миколаївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ДИСЦИПЛІНИ
«АКОМПАНеМЕНТ ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ»

для студентів спеціальності
Середня освіта (Музичне мистецтво)

Технічний редактор ***О. Клімова***

Комп'ютерна верстка
та макетування ***О. Клімова***

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 20.09.2018 р. Формат 60x84 1/16. Друк на різнографі.
Обл. друк. арк. 1,4. Ум. друк. арк. 2,56. Наклад 100 прим. Зам. № 851.

Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 65-17-99